

עיונים לשבת פרשת ויגש עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

גלות השכינה

הרב שאולי גרינפלד

מקום שגלו - שכינה עמה. גלו למצרים - שכינה עמה, שנאמר⁶: 'הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו', גלו לבבל - שכינה עמה, שנאמר: 'למענכם שלחתי בבלה'. ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמה, שנאמר⁸: 'ושב ה' אלהיך את שבותך', והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהן מבין הגליות".

הידיעה שהשכינה יורדת עמנו לגלות, מחייבת אותנו כאשר אנו מתפללים על גאולתינו שלנו, להתפלל גם השכינה שגלתה עמנו. וכך מספרת המשנה בסוכה⁹:

"מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלם ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים: 'אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא'. רבי יהודה אומר: אני והו הושיעה נא".

מה פירוש הביטוי 'אני והו הושיעה נא'? כתב הרמב"ם בפירוש המשניות:

"ויש מן הגאונים שאמר שעניינו הווי: מי שאני והוא בצרה הושיעה נא. וזה על דרך המליצה¹⁰, והוא אָמַר ויתרומם ויתהדר: 'עמו אנכי בצרה'¹¹".

אנו מתפללים שהקדוש ברוך הוא יושיע את שכינתו כאשר הוא מושיע אותנו, וכואבים את צער השכינה,

לאחר שיעקב אבינו רואה את העגלות, ומבין שאכן בנו יוסף הוא מלך במצרים, הוא מכין את עצמו לרדת לשם. הקדוש ברוך הוא, שיודע שלבו של יעקב חושש מהצעד הזה, וכפי שכתב רש"י:

"לפי שהיה מצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ".

נגלה אליו ומרגיע אותו:

"אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אֶעֱלֶךָ גם עִלָּה".

למה הכוונה: 'אנכי ארד עמך מצרימה'? אומר המדרש²:

"ר' יהושע אומר: מפני מה נגלה הקדוש ברוך הוא משמי מרום והיה מדבר עם משה מהסנה? והלא כשירדו ישראל למצרים שכינה ירדה עמהם שנאמר: 'אנכי ארד עמך [מצרימה]', ונג[א]לה שכינה עמהם שנאמר³: 'ובמדבר אשר ראית [אשר נִשְׁאַף ה' א-להיך כאשר ישא איש את בנו]'. ר' חייא ור' יהודה אומרים: בא וראה רחמיו של מי שאמר והיה העולם עם ישראל, שכל זמן שישראל נתונים בצער [כביכול] צרה לפניו שנאמר⁴: 'בכל צרתם לו צר'".

כאשר יעקב אבינו, ולמעשה עם ישראל יורדים לגלות, גם השכינה יורדתם אתם. וכן אנו מוצאים גם בגמרא במסכת מגילה⁵:

תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר: בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, שבכל

1	בראשית מ"ו, ד.	6	שמואל א ב, כ"ז.
2	בתי מדרשות חלק ב עמ' ק"ג.	7	ישעיהו מ"ג, י"ד.
3	דברים א, ל"א.	8	דברים ל, ג.
4	ישעיהו ס"ג, ט.	9	ד, ה.
5	כ"ט.	10	שאנחנו אומרים 'אני והוא' ומתכוונים אני ואתה.
		11	תהילים צ"א, ט"ו.

כרכרות גדולות בדרך מכרמי היין, אשר הזמן היה זמן בציר הענבים. הרב קוק קפץ מיד לחלון החדר, וליווה במבט של הנאה את תנועת הכרכרות.

והנה לגודל שמחתו נעצרו הכרכרות, ירדו חלק מהנוסעים והחלו בריקוד 'הורה', וכל אותו זמן הרב קוק עומד בחלון החדר ומקשיב בהנאה לשירים והריקודים שלהם.

הרב יעקב משה חרל"פ, תלמידו נאמנו של רב קוק, נכנס לחדרו, אך מגודל דבקותו במחזה לא הבחין בו רבו. ורק אחרי שהלכו להם, חזר הרב קוק לשולחנו ועיניו דומעות בדמע של שמחה והתרוממות – כפי עדות תלמידו.

'אמור לי תלמידי רבי יעקב משה – קרא אליו הרב קוק – האם שמעת משהו זה עתה?'. הרב חרל"פ שידע את נפש רבו, ענה כדרכו: 'קול נגינה שמעתי, ונערת משנת'. 'טוב שמעתם! מצוין שמעתם!' – החרה אחריו הרב קוק פעם ופעמיים, מתוך סיפוק והתפעלות.

הרב זוננפלד דפק על דלת חדרו של הרב קוק, ונכנס אליו, קרא ואמר:

'רבה של יפו, השעה כבר מאוחרת! תיקון חצות!'

'כבר לא נהיה הראשונים הלילה בעריכת תיקון חצות בזרון יעקב', אמר הרב קוק, - כבר שמענו הערב תיקון חצות אחד.'

תהה הרב זוננפלד ושאל: 'תיקון חצות בזרון יעקב?'

'כן, תיקון חצות בזרון יעקב!' - ענה הרב קוק בנחרצות - על ידי ילדי ישראל יקרים, בנים - בונים של ארצנו הקדושה.

'ונו וגם אתם ערכתם עמם ביחד?'

'לא היינו שם ביחד עמהם. אבל מהחלון שבחדרנו תרנו אחריהם ברוב התפעלות. העניין שבכך הוא, כי בטרם ביאת המשיח השפילה את עצמה השכינה הקדושה במצולות... העבודה שעושים אלו ילדי ישראל היקרים **לעליית השכינה** אי אפשר היה שתיעשה על ידי שום אחר...''

כאשר אנו כואבים את הצער שלנו. וכך כתב מרן הראי"ה קוק זצ"ל בסוף אורות מלחמה:

"קמים נבוני לבב בחצות לילה וידיהם על חלציהם כיולדה: על צרת העולם, צרת ישראל, צרת השכינה, צרת התורה. הם בוכים ומבכים, ויודעים הם ומכירים את עמק הצער במקורו ובתולדותיו. יודעים הם שכל הצרות והמחשכים, כל נהרי נחלי הדמים הנשפכים, כל התלאות והנדודים, כל הבוז והמשטמה, כל הרשעה והזוהמא, אינם אלא תולדה קלושה מהד הקול של אותו הצער העליון, צער השמים, צער השכינה".

אותם צדיקים, שלב מבין להם, יודעים שכשהם קמים לתיקון חצות, לבכות על צרותיהם של ישראל, הרי שצערם הוא בראש ובראשונה על 'צער השמים, צער השכינה'. ומכאן, שגם השמחה על גאולת ישראל ההולכת וצומחת, היא שמחה על גאולת השכינה, ההולכת ומתנערת מעפרה.

פנינה נאה נשתמרה בידינו, על 'תיקון חצות' במושבה זכרון יעקב, בעת 'מסע המושבות'. וכך מסופר באחד מבטאוני 'העדה'¹² של העדה החרדית [מובא בדילוגים ובתיקונים מתבקשים]:

"מסע התשובה של רבני ארץ ישראל התחיל ביום י"ט חשון תרע"ד ונמשך כמעט חודש כאשר חזרו רק לקראת חנוכה. המושב הראשון אליו פנו הרבנים היה מושבת זכרון יעקב שנוסדה ע"י ראשוני חובבי ציון, עולים חרדיים מרומניה ושמה נקרא אחר כך זכרון יעקב כאשר הנדיב הידוע הברון בנימין רוטשילד בא לעזרת הנחשונים שהקימו את המושבה ונקרא על שם אביו ר' יעקב ז"ל.

בתנאי קודם היציאה למסע, התנה הגרי"ח זוננפלד, שיתנו לו להתנהג בדרך באותה דרך שנוהג בביתו, ובכללם לערוך מדי לילה את תיקון חצות, ולא יפריעו לו. - 'אדרבא' נענה לו הרב קוק, ואמר שיערוך יחד אתו את תיקון חצות.

הרבנים הגיעו למושבה, ומצאו את אכסנייתם במלון גראף, חדרם של הרב זוננפלד והרב קוק היו סמוכים זה לזה.

באמצע הלילה, סמוך לשעת חצות, נשמע קול המולה מבחוץ. היה זה קולם של חלוצים שנסעו על